

Parlamentní zplnomocněnec ozbrojených sil SRN

K článku pplk. Dr. Petra Rožňáka, CSc., uveřejněnému
ve VR č. 2/94

Úvahy nad občanskou kontrolou armády v demokratické společnosti jsou zvláště aktuální a provokující ve světle nedávného rozhodnutí Rady obrany státu o nepotřebě generálního inspektora ozbrojených sil v podmínkách České republiky. Ponechme však stranou příčiny tohoto rozhodnutí a axiologické soudy jeho dopadů při vytváření nového vztahu transformující se armády a demokratizující se společnosti.

Považují ale za potřebné reagovat na úvod uvedeného článku. Význam a autorita funkce generálního inspektora v předválečném Československu nevyplývala, jak autor uvádí, ze síly osobnosti zastávající tento úřad, ale především z výnosů MNO a dekretů prezidenta republiky. Kompetence generálních inspektorů v letech 1919-1939 (Dr. J. Scheinera, plk. J. S. Machara, Dr.h.c a generála A. Podhájského) byla stanovena výnosy MNO z r. 1919 a 1922 - Věcný věstník MNO čl. 1017/1919 a čl. 219/1922, dekretem prezidenta republiky z r. 1927 - Věcný věstník MNO čl. 490/1927 a rozkazem prezidenta republiky z r. 1936 - Věcný věstník MNO čl. 422/1937.

Z těchto dokumentů vyplývá, že *generální inspektor byl pomocným a poradním orgánem ministerstva národní obrany*. Do úřadu byl potom jmenován na návrh ministra národní obrany prezidentem republiky. **Jednalo se tedy o ryze „vnitroarmádní kontrolní orgán“**, což je v zásadním rozporu s autorovým tvrzením, že šlo o „orgán parlamentní kontroly“. Charakter tohoto orgánu v předválečném Československu mimo jiné vyplývá i z obsahu jeho činností, neboť mu příslušelo vykonávat dozor, kontrolovat duch a kázeň armády, bojeschopnost, stupeň výcviku a výchovy ve všech oborech, pohotovost a materiální stav armády, vnitřní pořádek a chod služby, služební a individuální způsobilost důstojníků a plnění služebních předpisů. Svou působnost vykonával generální inspektor osobními přehlídkami u vojenských útvarů buď z vlastní iniciativy nebo z pověření ministra národní obrany nebo prezidenta republiky. O výsledku podával zprávy ministrově spolu s návrhy na odstranění nedostatků nebo na změnu služebních předpisů. Při přehlídkách byl generální inspektor oprávněn hned na místě naříditi odstranění závad, pokud šlo o zjevný rozpor s předpisy MNO. V jiných případech mohl podat návrh na odstranění.

Dále měl generální inspektor právo se vyjadřovat k základním nařízením MNO v záležitostech spadajících do jeho kompetence a k výnosům MNO o osobních věcech vyšších důstojníků, právo účastnit se porad na MNO a schůzí výborů

Národního shromáždění. V souvislosti s přípravami státu v době ohrožení německým fašismem byla pravomoc 1. 1. 1937 podstatným způsobem rozšířena, což však neznamenalo změnu vnitroarmádního charakteru tohoto orgánu.

Generální inspektor se účastnil jednání Rady obrany státu s hlasem poradním a byl místopředsedou Armádního poradního sboru. Mohl uplatnit svůj vliv a své návrhy a podávat své posudky ve všech složkách prezidentovi republiky, ministři obrany a Nejvyšší radě obrany státu. Měl vliv i na stanovení konečné kvalifikace vyšších velitelů.

Současně s rozšířením pravomoci generálního inspektora byl reorganizován **generální inspektorát** jako celek. Zatímco dosud měl k ruce jen 3 - 4 důstojníky a 1 rotmistra, vznikl k 1. 1. 1937 lépe obsazený úřad o dvou odděleních řízených náčelníkem štábu generálního inspektora. *Oddělení organizační a studijní* připravovalo vyjádření, návrhy a posudky v zásadních otázkách týkajících se přípravy státu a armády k válce, v otázkách dislokace výzbroje a výstroje armády i v osobních otázkách. *Oddělení výcvikové a inspekční* se zabývalo výchovou a výcvikem armády, organizovalo přehlídky a vypracovávalo návrhy týkající se velitelských cvičení. Nově vzniklémi orgány inspekce byli *inspektoři zbraní*, kteří byli ustanovováni postupně po 1. 1. 1937 a podléhali generálnímu inspektorovi, který jejich prostřednictvím prováděl přehlídky.

Z tohoto malého historického exkurzu je patrné, že kompetence generálního inspektora v předválečném Československu byly víceméně ujasněné a pouze docházelo k jejich částečnému rozšiřování, což se rovněž rozchází s autorovým tvrzením o permanentní neujasněnosti kompetencí generálního inspektora ve sledovaném období. V této souvislosti vyvstává otázka, co měl autor na mysli, když hovoří o postavení prvního muže nad ozbrojenými silami státu, jímž nebyl generální inspektor, ale prezident republiky, jakožto vrchní velitel ozbrojených sil, jak to vyplývalo z ústavy.

Tvrzení autora, že úřad generálního inspektora ozbrojených sil byl u nás znovu zřízen Zákonem č. 540/1990 Sb., je zase polemické. Byl totiž přijat jenom **zákon o generálním inspektorovi ozbrojených sil**, neboť FS ČSFR se nemohlo dohodnout na personálním obsazení generálního inspektora, který měl fungovat jako orgán parlamentního dozoru nad ozbrojenými silami. Tudíž úřad generálního inspektora, tak zůstal neobsazen a nezačal ani v podmínkách ČSFR pracovat. V tom tkví tedy dilema zřízení úřadu generálního inspektora v podmínkách ČSFR, neboť tento úřad vznikl de iure a nikoliv de facto. Blíže o tom pojednává i článek Ing. Pavla Jégla „Parlamentní kontrola ozbrojených sil ČSFR a ČR“ ve VR č. 10/1993, a proto nebudu uvádět další podrobnosti tohoto problému.

Důležité je však v tomto směru zdůraznit, že *není možné se odvolávat na historickou analogii*, že úřad generálního inspektora fungoval v předválečném Československu, a proto je ho potřebné vytvořit i v podmínkách České republiky. *Dnešní požadavky na tento úřad jsou totiž zcela jiného druhu*, než tomu bylo v předválečném Československu. Za hlavní považují, že *by mělo jít o „parlamentní orgán“* (tedy nikoliv o vnitroarmádní inspekci), který skýtá záruky, že *ústavní činitelé České republiky a občané budou mít dostatek nepředpojatých poznatků a informací* k tomu, aby se ujistili, že transformace ozbrojených sil probíhá efektivně a plně v regulích právního státu a že je k tomu využíváno

demokratických a humanitních prostředků. Dále by měl tento orgán **posuzovat tvorbu norem** a dalších závazných **předpisů**, provádět pro Český sněm **odborné expertizy**, přenášet zkušenosti ze zahraničí, iniciativně **předkládat návrhy** na opatření týkající se procesu integrace transformující se armády do společnosti, čímž by si měl tento parlamentní orgán zajistit potřebný vliv na fungování ozbrojených sil, **dodržování zákonných norem** v životě a činnosti vojsk, jakož i čerpání potřebných finančních prostředků v podmínkách České republiky.

Tento parlamentní orgán ČR by měl tedy svou kontrolní a analytickou činností přispět k uskutečňování idejí právního státu v oblasti ozbrojených sil a přispívat k jejich zkvalitnění. Zejména by měl dbát na uplatňování principu vysoké odborné kvalifikace vojáků z povolání, na účelné a hospodárné využívání moderní bojové techniky. A v neposlední řadě by měl přispívat k tomu, aby se postupně strukturální, personální a dislokační změny v ozbrojených silách stabilizovaly v zájmu upevnění bojeschopnosti vojsk.

Autorova úvodní zmínka o instituci generálního inspektora v našich podmínkách může vést i k mylným představám o postavení tohoto orgánu v zemích NATO, neboť toto pojetí autor nevysvětluje.

Instituce generálního inspektora v armádách aliance NATO se totiž vyskytuje ve dvou rovinách. V *prvním případě* nahrazuje generální štáb se všemi jeho právy a povinnostmi, tedy i s vnitřní kontrolní funkcí. Jde zejména o ty státy, které nemají nebo na základě mezinárodních dohod nesmějí mít generální štáb, což je typické právě pro SRN!

Ve *druhém případě* generální inspektorát plní funkci poradní a kontrolní ve prospěch ministra obrany nebo náčelníka generálního štábu. Jedná se tedy o vnitroarmádní inspekci (tak jak tomu bylo i v případě předválečného Československa). Tímto způsobem funguje generální inspektorát např. v Norsku, ale i ve Francii (která však není ve vojenských strukturách NATO, ale jen v politických).

Z toho vyplývá, že v **zemích NATO instituce generálního inspektora v žádném případě nezabezpečuje kontrolu ozbrojených sil z vnějška** (např. nějakou formou parlamentního dozoru), *ale plní jen vnitřní kontrolní funkci ve prospěch ministra obrany nebo náčelníka generálního štábu* (tedy vojenského představitele ozbrojených sil). Tím však vůbec nehodlám zpochybňovat požadavky kladené na instituci generálního inspektora v podmínkách ČSFR a ČR, jakožto parlamentního kontrolního orgánu, ale jedná se jen o ujasnění si pojmů a jejich používání v zemích NATO a u nás. Je zřejmé, že naše směřování do evropských integračních uskupení (včetně obranných) předpokládá i jednotný vojensko-doktrinální jazyk a shodnou terminologii, což znamená **poimenovat případně vzniknuvší parlamentní orgán kontroly ozbrojených sil ČR vhodněji, aby to zbytečně nevytvářelo informační šumy při vojenských a politických jednáních se zeměmi NATO.**